

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

МАГІСТР

Кафедра політичних наук і права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету урбаністики та
просторового планування

 Алірза МАМЕДОВ

2 вересня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

«Актуальні питання теорії права та методологія наукових досліджень»
(назва навчальної дисципліни)

шифр	назва спеціальності
081	Право
	назва спеціалізації
	Захист прав людини у сфері будівництва та містобудування

Розробники

Сердюк Н.А., д.ю.н., доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політичних наук і права

протокол №1 від 1 вересня 2022 року

Завідувач кафедри Євген ПЕРЕГУДА

Схвалено гарантом освітньої програми «Захист прав людини у сфері будівництва та містобудування»

Гарант ОП

 Наталія СЕРДЮК
(підпис)

Розглянуто на засіданні науково-методичної комісії спеціальності
протокол № 1 від 30 серпня 2022 року

ВИТЯГ З НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ 2022-2023 рр.

шифр	Бакалавр ОПП	Форма навчання: денна										Форма контролю	Семестр	Відмітка про погодження
	Назва спеціальності (спеціалізації)	Кредитів на сем.	Обсяг годин					Кількість індивідуальних робіт						
			аудиторних											
			Всього	Разом	у тому числі			КП	КР	РГ	р			
Л	Лр	Пз												
081	Право (Захист прав людини у сфері будівництва та містобудування)	5	150	60	30		30		1			І	1	

шифр	Бакалавр ОПП	Форма навчання: заочна										Форма контролю	Семестр	Відмітка про погодження
	Назва спеціальності (спеціалізації)	Кредитів на сем.	Обсяг годин					Кількість індивідуальних робіт						
			аудиторних											
			Всього	Разом	у тому числі			КП	КР	РГ	р			
Л	Лр	Пз												
081	Право (Захист прав людини у сфері будівництва та містобудування)	5	150	28	8		20		1			І	1	

Мета та завдання навчальної дисципліни

“Актуальні питання теорії права та методологія наукових досліджень” відноситься до числа теоретичних дисциплін, що носять фундаментальний, світоглядний характер. Ця навчальна дисципліна тісно пов'язана з історією держави і права, загальною теорією держави і права, філософією права, соціальною філософією і іншими напрямками гуманітарної думки.

Вивчення курсу “Актуальні питання теорії права та методологія наукових досліджень” відповідає завданням гуманізації процесу становлення юридичного мислення студентів, допомагає їм самовизначитися в особистих світоглядних позиціях та духовних інтересах, сприяє формуванню їх правової культури.

Метою вивчення дисципліни “Актуальні питання теорії права та методологія наукових досліджень” студентами магістратури є:

- формування у студентів теоретико-методологічні та прикладні знання щодо мети і завдання захисту прав людини у сфері будівництва та містобудування, об'єктів, предметів, методологію і методикку наукових досліджень захисту прав людини у сфері будівництва та містобудування.
- виявлення місця і значення держави і права у сучасному суспільстві та методології наукових досліджень;
- поглиблення і систематизація знань про основні поняття теорії та методології права;
- поглиблення знань про закономірності, тенденції і основні принципи розвитку державно-правових явищ;
- розвиток, поглиблення і систематизація уявлень і знань про генезу і функціонування окремих державно-правових інститутів;
- вироблення цілісного погляду на державно-правову дійсність;
- формування цілісного і самостійного розуміння сучасних державно-правових реалій.

Основним завданням вивчення дисципліни “Актуальні питання теорії права та методологія наукових досліджень” студентами магістратури є:

- на конкретному теоретичному матеріалі показати закономірності становлення політико-правової культури цивілізації в аспекті виникнення і розвитку теоретичних знань про право і державу,
- розкрити природу політичної влади і законодавство в контексті формування і затвердження в історії загальнолюдських і національних політико-правових цінностей;
- визначити основи наукознавства і методологію наукових досліджень, методичні підходи до вирішення конкретних проблем, організацію інтелектуальної праці,
- формулювання напрямів досліджень та їх ефективності у раціональному господарюванні, постановку експерименту, узагальнення результатів наукових досліджень у цільових звітах, вдосконалених методиках і прикладних рекомендаціях.
- поглиблення теоретичних аспектів сучасної державно-правової дійсності;
- порушення і виявлення основних проблем теорії держави і права на сучасному етапі її розвитку як науки;
- виявлення значення, ролі і місця методології у науковій і практичній діяльності юриста;
- виявлення місця і значення теорії держави і права у системі юридичних наук, як основи і методологічного базису практичної діяльності і наукових винаходів у різноманітних галузях юриспруденції;
- формування розуміння відносної істинності сучасних положень у праві і причини виникнення цієї відносності;
- критичний аналіз окремих, найбільш розповсюджених державознавчих і правових концепцій, зокрема, концепцій державо-розуміння і право-розуміння;
- критичний аналіз взаємодії теорії і практики у дійсності на прикладі державно-правової практики України за останні роки;
- досягнення такого кваліфікаційного рівня підготовки випускника, при якому він повинен оволодіти основними загальнокультурними та професійними компетенціями.

Робоча програма містить витяг з робочого навчального плану, мету вивчення, компетентності, які має опанувати здобувач, програмні результати навчання, дані щодо викладачів, зміст курсу, тематику практичних занять, вимоги до виконання індивідуального завдання, шкалу оцінювання знань, вмінь та навичок здобувача, роз'яснення усіх аспектів організації освітнього процесу щодо засвоєння освітньої компоненти, список навчально-методичного забезпечення, джерел та літератури для підготовки до практичних занять та виконання індивідуальних завдань. Електронне навчально-методичне забезпечення дисципліни розміщено на Освітньому сайті КНУБА <http://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=4337>. Також програма містить основні положення щодо політики академічної доброчесності та політики відвідування аудиторних занять.

Компетентності здобувачів освітньої програми, що формуються в результаті засвоєння освітньої компоненти

Код	Зміст компетентності
Інтегральна компетентність	
ІК	Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.
Загальні компетентності	
ЗК1.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК2.	Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.
ЗК3.	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК6.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
Фахові компетентності	
СК1	Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.
СК2.	Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.
СК3	Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.
СК5.	Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.
СК6.	Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.
СК9.	Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.
СК10.	Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.

Програмні результати здобувачів освітньої програми, що формуються в результаті засвоєння освітньої компоненти

Код	Програмні результати
ПРН 1.	Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.
ПРН 2.	Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.
ПРН 3.	Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.
ПРН 4.	Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи

	першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.
ПРН 6.	Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.
ПРН 7.	Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.
ПРН 8.	Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності.
ПРН 10.	Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.
ПРН 12.	Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.
ПРН 13.	Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- понятійно-категоріальний апарат теорії права в галузі захисту прав людини у сфері будівництва та містобудування;
- визначення поняття «наука», суть, структуру дослідницького процесу та основні функції науки;
- суть та особливості формування і розвитку природничих, гуманітарних та суспільних наук;
- та розуміти особливості виникнення і розвитку наукового знання, характер досліджень і рівень вивченості теми на основі літературного огляду;
- продукцію наукового характеру: стаття, тези, відгук, рецензія, анотація, доповідь.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **вміти**:

- вільно володіти і використовувати понятійно-категоріальний апарат теорії права в галузі захисту прав людини у сфері будівництва та містобудування;
- аналізувати державно-правову дійсність з використанням у сфері будівництва та містобудування;
- давати критичний аналіз основним підходам вирішення реальних проблем державно-правової дійсності;
- грамотно тлумачити і застосовувати закони та інші юридичні акти;
- аналізувати структуру і класифікацію науки;
- розкривати значення науки для розвитку та організації суспільства;
- здійснювати аналіз існуючих вихідних даних наукового дослідження та можливостей їх застосування;
- розкривати особливості використання загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження та інтерпретації вихідної інформації;
- складати конкретну методiku наукового дослідження як системи загальних і спеціальних методів;
- проводити аналіз результатів застосування методики і підготовки висновків з проведеного наукового дослідження;
- розробляти рекомендації щодо досягнення мети наукового дослідження та розв'язання поставлених завдань;
- аналізувати особливості апробації результатів наукового дослідження;
- вміти підготувати тези доповідей та виступ на науково-практичну конференцію, круглий стіл;
- застосовувати основні вимоги у підготовці й написанні наукових статей, рефератів, курсових, дипломних і магістерських робіт.

Програма дисципліни

МОДУЛЬ 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ПРАВА

Змістовий модуль I НАУКОЗНАВЧИЙ, ІСТОРИЧНИЙ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Лекція 1. Вступ до юридичної науки.

Порівняльна характеристика наукової та практичної діяльності. Наукова та практична діяльність є різновидами людської діяльності: спільні та відмінні риси. Поняття та види науки. Юридична наука – це різновид суспільної науки.

Історія виникнення та становлення теорії держави і права. Етапи становлення теорії держави і права та залежність від різновиду правової системи. Енциклопедія права. Філософія права. Теорія держави і права

Предмет теорії держави і права: різноманітність поглядів та єдність сутності.

Функціональне призначення теорії держави і права. Функції теорії держави і права.

Теорія держави і права в системі наук. Значення теорії держави і права.

Практичне заняття 1

Лекція 2. Предмет, об'єкт та аналітична основа юридичної науки.

Співвідношення категорій об'єкт та предмет юридичної науки. Об'єкт теорії держави і права. Визнання юридичної науки як єдиної науки про право та державу.

Юрисдикція як наука про право і державу. Концепції юриспруденції.

Поняття методології юридичної науки та її значення. Методологічна основа будь-якої науки. Методологія, як юридична категорія.

Принципи наукового пізнання

Класифікація методів дослідження держави і права. Різноманітність підходів до класифікації методів дослідження.

Загальнофілософські (світоглядні) методи: діалектичний, ідеалістичний, феноменологічний, герменевтичний, метод лінгвістичного аналізу та ін. Загальнонаукові методи: логічний, догматичний, метод класифікації (систематизації), узагальнення, аналізу і синтезу, дедукції та індукції, аналогії, порівняння та протиставлення, гіпотетико-дедуктивний метод. Власне історичні (історико-правові) методи: синхронний, хронологічний, діахронний (метод періодизації), порівняльно-історичний, ретроспективний та ін. Власне юридичні методи: порівняльно-правовий, логіко-юридичний, метод нормативно-догматичного аналізу, тлумачення права та ін. Міждисциплінарні методи: структурно-системні, статистичні, моделювання, методи соціальної психології та ін.

Практичне заняття 2

Змістовий модуль II ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ДЕРЖАВИ, ЇЇ СУТТЄВІСТЬ І ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ.

Лекція 3. Сутність та типологія держави. Суспільство, право, держава: проблеми взаємодії.

Поняття, необхідність та різновиди типології держави.

Поняття та підходи до визначення сутності держави. Реальне місце держави в суспільстві та її призначення.

Поняття держави: різноманітність існуючих визначень та єдність сутності. Основні ознаки держави. Факультативні ознаки держави.

Держава та громадянське суспільства. Проблема громадянського суспільства. Процес становлення ідеї та практики громадянського суспільства. Діалектика взаємодії громадянського

суспільства та держави.

Поняття соціальної держави. Поняття правової держави. Поєднання соціальної та правової держави.

Громадська думка та право. Вплив громадської думки на право.

Держава та право: проблеми співвідношення.

Держава та особа: проблеми взаємодії. Принципи взаємодії особи та держави.

Практичне заняття 3

Лекція 4. Проблеми розуміння держави як історичного явища.

Поняття та структура суспільства. Забезпечення порядку в суспільстві.

Функціонування держави в межах суспільства.

Значення категорії „суспільство” в сучасній політологічній та правовій літературі. Ознаки та структура суспільства. Соціальне регулювання.

Влада: поняття, ознаки, різновиди. Суспільне призначення влади. Різновиди влади. Влада соціально однорідного суспільства. Основні ознаками влади додержавного суспільства. Основне функціональним призначенням влади. Влада додержавного суспільства.

Особливості влади соціально неоднорідного суспільства. Політична влада: її суб'єкти та завдання. Особливості державної влади. Суверенність влади.

Елементи державної влади. Суб'єкти державної влади. Об'єкти державної влади. Зміст владних відносин. Засоби здійснення державної влади. Ресурси державної влади.

Проблеми співвідношення суспільної і державної влади. Проблеми співвідношення державної та політичної влади.

Практичне заняття 4

Лекція 5. Держава та особа: проблеми взаємодії.

Людина, особа, громадянин: співвідношення понять.

Характер взаємодії держави та особи. Зміст, ознаки та взаємодія категорій “людина”, “особа”, “громадянин”.

Правовий статус як юридична категорія. Природа, структура та зміст правового статусу. Ознаки правового статусу.

Права особи в структурі правового статусу. Свободи особи. Законні інтереси особи. Юридичні обов'язки особи. Сучасний статус особи в Україні. Практичне значення категорії правовий статус.

Класифікація правового статусу. Правовий статус особи і громадянина. Характеристика співвідношення правового статусу особи та громадянина.

Права людини: поняття та структура. Становлення та розвиток прав людини. Обмеження влади держави правами людини.

Об'єктивне та суб'єктивне право. Поняття юридичного обов'язку.

Проблема класифікації прав та свобод. Особливості прав людини та громадянина.

Єдність, взаємозв'язок та взаємозалежність прав та свобод. Гарантії прав та свобод людини і громадянина. Механізм захисту прав громадян. Механізм соціально-правового захисту.

Практичне заняття 5

Змістовий модуль III

ПРОБЛЕМИ ПРАВОРОЗУМІННЯ ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Лекція 6. Проблеми праворозуміння. Правогенез та онтологія права.

Типи праворозуміння. Проблема праворозуміння.

Основні школи права. Природна школа права. Історична школа права. Психологічна школа права. Соціологічна школа права. Нормативістська та аналітична школи права. Інтегративна школа права.

Етапи розвитку вітчизняного праворозуміння упродовж XX ст.

Право та комунікація. Дослідження проблеми взаємозв'язку права та комунікації.

Правогенез. Порядок. Етногенез. Право як засіб суспільної комунікації.

Право як цінність. Право як культурна цінність. Погляди на характеристику цінності права.

Основа цінності права.

Право та закон. Проблема співвідношення права та закону.

Правовий статизм. Розуміння закону в матеріальному та формальному значенні.

Практичне заняття 6

Лекція 7. Проблеми юридичної практики.

Поняття та ознаки юридичної практики.

Проблеми визначення юридичної практики. Риси юридичної практики. Структура юридичної практики.

Поняття юридичної діяльності. Об'єкт юридичної діяльності. Суб'єкт юридичної діяльності. Учасники юридичної діяльності. Засоби та способи здійснення юридичних дій. Результати юридичної практики.

Види юридичної практики. Функції юридичної практики. Класифікація функцій юридичної практики.

Шлях вдосконалення юридичної практики в Україні.

Процес вдосконалення юридичної практики.

Практичне заняття 7

Лекція 8. Засоби правового впливу.

Поняття та види правових стимулів. Правове регулювання як засіб впливу на поведінку людей. Призначенням правових засобів.

Правовий стимул: ознаки та класифікація. Законні інтереси. Пільга. Заохочення.

Правові обмеження. Ознаки правових обмежень. Співвідношення правових стимулів і правових обмежень.

Поняття, ознаки та функції правових пільг. Пільги та привілеї: співвідношення. Функції правових пільг.

Поняття, ознаки та функції правових заохочень. Класифікація заохочень.

Практичне заняття 8

Лекція 9. Проблеми співвідношення держави і права з економічною та політичною системами.

Роль економіки в генезі права. Позиції щодо проблеми зародження економічних відносин. Теорії залежності права від економічних відносин.

Види та риси соціально-економічних систем. Командно-адміністративна система та її риси. Соціально-економічні системи зі змішаною економікою.

Поняття та суб'єкти політичної системи. Теорії політичних систем. Теорія системного підходу до політичної системи. Теорія структурно-функціонального підходу. Інформаційна теорія політичної системи.

Структура та функції політичної системи суспільства. Класифікація функцій політичної системи.

Держава і право в політичній системі суспільства.

Практичне заняття 9

МОДУЛЬ 2. МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Змістовий модуль IV

ЗАГАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Лекція 10. Система організації наукової діяльності.

Наука як соціальний інститут. Культурна сутність і функція науки. Наука як соціокультурний феномен.

Етапи становлення науки. Наукові дослідження в Україні. Система наукових знань та її елементи. Наукова діяльність: поняття, види.

Суб'єкти наукової та науково-технічної діяльності. Поняття права на авторство на науковій і науково-технічній результатах своєї діяльності.

Наукова установа: поняття, види.

Нормативно-правове регулювання наукової і науково-технічної діяльності.

Державне регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності. Суб'єкти державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності, їх повноваження.

Національна академія наук України як вища науковою самоврядна організація України. Структура і повноваження НАН України. Національні галузеві академії наук: структура, повноваження.

Заклади вищої освіти (ЗВО). Основні напрями інтеграції наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ.

Організація науки закордоном.

Система наукових ступенів і звань в Україні та інших країнах світу.

Рівні вищої освіти в Україні. Національна рамка кваліфікацій. Атестація добувачів вищої освіти.

Система вищої освіти. Присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань. Система наукових ступенів закордоном. Структура світової вищої освіти.

Практичне заняття 10

Лекція 11. Структура та логіка наукових досліджень.

Основи наукової організації дослідного процесу. Наукове дослідження його мета. Класифікація наукових досліджень.

Фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Категоріальний апарат наукового дослідження. Тема та межі дослідження. Об'єкт і предмет наукового дослідження. Мета і завдання наукового дослідження. Емпіричні пізнавальні, теоретичні, логічні наукового завдання.

Етапи наукового дослідження. Характеристика етапів дослідження. Гіпотеза та її види.

Презентація результатів наукового дослідження. Рекомендації з оформлення презентацій. Візуалізація результатів. Структура презентації результатів дослідження. Структура усної наукової презентації.

Практичне заняття 11

Лекція 12. Базова модель процесу наукового дослідження.

Пошук інформації у процесі наукової роботи. Етапи пошук інформації для навчальної та наукової діяльності. Групи джерел за змістом і характером подання інформації. Первинна і вторинна інформація. Бібліографічні джерела.

Фонди документальних і бібліографічних джерел, що мають бібліотеки, служби наукової інформації, архіви, музеї. Загальнодержавні, спеціальні, публічні, універсальні наукові бібліотеки. Бібліотечні каталоги й картотеки.

Електронний пошук наукової інформації.

Індекс цитування. Н-індекс, або індекс Гірша. Імпакт-фактор. Міжнародні системи цитування (бібліографічні бази).

Пошук наукової інформації в мережі Інтернет. Пошукові системи. Форми обміну науковою інформацією. Соціальні мережі для науковців. Створення нотаток прочитаних джерел інформації.

Послідовність проведення теоретичних та експериментальних досліджень. Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза і теорія. Ідея як основа синтезу знань. Теорія як цілісна система достовірних знань. Наукова новизна: поняття та функції.

Ефективність науково-дослідної роботи. Критерії ефективності наукових досліджень. Ефективність науково-дослідної роботи колективу (відділу, кафедри, КБ) й окремого працівника оцінюють по-різному.

Практичне заняття 12

Змістовий модуль V

ПРИКЛАДНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Лекція 13. Кваліфікаційні роботи: підготовка, оформлення і захист. (4 год.)

Магістерська робота (дисертація) як кваліфікаційне дослідження.

Специфічні ознаки магістерської роботи. Процедура підготовки та захист магістерської роботи. Вибір та уточнення теми магістерської роботи, підбір та вивчення літератури. Розробка плану магістерської роботи. Підготовка тексту магістерської роботи та її оформлення. Вступ. Розділи основної частини магістерської роботи. Вимоги до викладу матеріалу. Висновки до магістерської роботи. Список використаної літератури і джерел.

Вимоги до оформлення, друку і подання до захисту тексту магістерської роботи. Особливості захисту роботи в Екзаменаційній комісії магістерської роботи. Процедура захисту магістерської роботи.

Процедура підготовки та захисту дисертації.

Наукова публікація як представлення результатів наукового дослідження. Наукові публікації та їх види: монографія, стаття, автореферат, препринт, тези доповідей, наукова доповідь, збірник наукових праць. Вимоги до наукових публікацій, особливості їх оформлення.

Бібліографічний список цитованої літератури. Анотації до наукових публікацій.

Практичне заняття 13

Практичне заняття 14.

Лекція 14. Наукова та методологічна культура як чинник підвищення ефективності наукової діяльності.

Поняття наукової та методологічної культури. Становлення наукової і методологічної культури дослідника. Інновація та її результати.

Плюралізм підходів та засобів підвищення ефективності наукової діяльності. Напрями оптимізації науково-дослідницької діяльності та засобів підвищення її ефективності та конкурентоспроможності: професійно-освітні, інноваційні, інформаційно-комунікативні, економічно-матеріального стимулювання та підтримки наукових працівників тощо.

Поняття наукового співтовариства та наукової комунікації. Концепція академічної чесності, основні напрями та перспективи її реалізації. Якісно-кількісні трансформації знань.

Поняття академічної доброчесності. Форми і вияви академічної нечесності (недоброчесності). Механізми імплементації сучасного світового досвіду у практиці протидії академічній нечесності в умовах функціонування науково-освітніх інституцій

Практичне заняття 15

Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання підлягає захисту студентом на заняттях, які призначаються додатково. Індивідуальне завдання може бути виконане у різних формах. Студенти можуть зробити його у вигляді реферату. Реферат повинен мати обсяг 18-24 сторінок А4 тексту (кегель Times New Roman, шрифт 14, інтервал 1,5), включати план, структуру основної частини тексту відповідно до плану, висновки і список літератури, складений відповідно до ДСТУ 8302:2015. В рефераті можна помістити словник базових понять до теми. Водночас індивідуальне завдання може бути виконане в інших формах, наприклад, у вигляді презентації у форматі Power Point. В цьому разі обсяг роботи визначається індивідуально – залежно від теми.

Як виконання індивідуального завдання за рішенням викладача може бути зарахована участь студента у міжнародній або всеукраїнській науково-практичній конференції з публікацією

у матеріалах конференції тез на одну з тем, дотичних до змісту дисципліни, або публікація статті на одну з таких тем в інших наукових виданнях.

Текст індивідуального завдання подається викладачу не пізніше, ніж за 2 тижні до закінчення семестру. Заняття із захисту індивідуальних завдань призначаються не пізніше, ніж за 1 тиждень до закінчення семестру. Викладач має право вимагати доопрацювання індивідуального завдання, якщо воно не відповідає вимогам.

Тематика індивідуальних завдань для студентів денної та контрольних робіт для студентів заочної форми навчання

1. Етапи становлення теорії держави і права та залежність від різновиду правової системи.
2. Визнання юридичної науки як єдиної науки про право та державу.
3. Поняття методології юридичної науки та її значення.
4. Класифікація методів дослідження держави і права. Різноманітність підходів до класифікації методів дослідження.
5. Поняття, необхідність та різновиди типології держави.
6. Поняття держави: різноманітність існуючих визначень та єдність сутності.
7. Діалектика взаємодії громадянського суспільства та держави.
8. Поєднання соціальної та правової держави.
9. Громадська думка та право. Вплив громадської думки на право.
10. Поняття та структура суспільства. Функціонування держави в межах суспільства.
11. Політична влада: її суб'єкти та завдання.
12. Особливості державної влади. Елементи державної влади.
13. Проблеми співвідношення суспільної і державної влади.
14. Проблеми співвідношення державної та політичної влади.
15. Правовий статус як юридична категорія. Природа, структура та зміст правового статусу.
16. Практичне значення категорії правовий статус.
17. Становлення та розвиток прав людини. Обмеження влади держави правами людини.
18. Гарантії прав та свобод людини і громадянина.
19. Типи праворозуміння. Проблема праворозуміння.
20. Етапи розвитку вітчизняного праворозуміння упродовж ХХ ст.
21. Право як культурна цінність. Погляди на характеристику цінності права.
22. Поняття та ознаки юридичної практики. Риси юридичної практики.
23. Види юридичної практики.
24. Правове регулювання як засіб впливу на поведінку людей. Призначенням правових засобів.
25. Роль економіки в генезі права. Теорії залежності права від економічних відносин.
26. Наука як соціальний інститут.
27. Характеристика системи наукових знань.
28. Наукова і практична діяльність: спільні і відмінні риси.
29. Види наукової діяльності.
30. Суб'єкти наукової діяльності.
31. Права й обов'язки суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності.
32. Правове регулювання наукової і науково-технічної діяльності в Україні.
33. Особливості організації наукової діяльності в Україні та закордоном.
34. Організація наукової діяльності.
35. Співвідношення системи наукових ступенів і звань в Україні та закордоном.
36. Поняття та класифікація наукових досліджень.
37. Фундаментальні та прикладні дослідження.
38. Види фінансування наукових досліджень ви знаєте.
39. Категорійний апарат наукових досліджень.

40. Мета і завдання наукового дослідження.
41. Основні етапи дослідження.
42. Наукова інформація, пособи її пошуку у процесі наукової роботи.
43. Джерела первинної та вторинної інформації.
44. Методологія теоретичних досліджень.
45. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження.
46. Поняття, функції та основні види наукової публікації.
47. Методологічна культура і загальна інтелектуальна культура особистості: співвідношення.
48. Роль і значення наукової та методологічної культури дослідника для розвитку науки.
49. Наукове співтовариство, специфіка його функціонування.
50. Шляхи оптимізації науково-дослідницької діяльності та засоби підвищення її ефективності та конкурентоспроможності.

Методи контролю та оцінювання знань

Загальне оцінювання здійснюється через вимірювання результатів навчання у формі проміжного (модульного) та підсумкового контролю (іспит, захист індивідуальної роботи тощо) відповідно до вимог зовнішньої та внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти.

Політика щодо академічної доброчесності

Тексти індивідуальних завдань (в т.ч. у разі, коли вони виконуються у формі презентацій або в інших формах) можуть перевірятись на плагіат. Для цілей захисту індивідуального завдання оригінальність тексту має складати не менше 70%. Виключення становлять випадки зарахування публікацій Здобувачів у матеріалах наукових конференціях та інших наукових збірниках, які вже пройшли перевірку на плагіат.

Списування під час тестування та інших опитувань, які проводяться у письмовій формі, заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). У разі виявлення фактів списування з боку здобувача він отримує інше завдання. У разі повторного виявлення призначається додаткове заняття для проходження тестування.

Політика щодо відвідування

Здобувач, який пропустив аудиторне заняття з поважних причин, має продемонструвати викладачу та надати до деканату факультету документ, який засвідчує ці причини.

За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування, наукова та науково-практична конференція (круглий стіл) тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Методи контролю

Основні форми участі Здобувачів у навчальному процесі, що підлягають поточному контролю: виступ на практичних заняттях; доповнення, опонування до виступу, рецензія на виступ; участь у дискусіях; аналіз першоджерел; письмові завдання (тестові, індивідуальні роботи у формі рефератів); та інші письмові роботи, оформлені відповідно до вимог. Кожна тема курсу, що винесена на лекційні та практичні заняття, відпрацьовується Здобувачами у тій чи іншій формі, наведеній вище. Обов'язкова присутність на лекційних заняттях, активність впродовж семестру, відвідування/відпрацювання усіх аудиторних занять, виконання інших видів робіт, передбачених навчальним планом з цієї дисципліни.

При оцінюванні рівня знань Здобувача аналізу підлягають:

- характеристики відповіді: цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність;
- якість знань (ступінь засвоєння фактичного матеріалу): осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
- ступінь сформованості умінь поєднувати теорію і практику під час розгляду ситуацій, практичних завдань;

- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки з проблем, що розглядаються;

- досвід творчої діяльності: уміння виявляти проблеми, розв'язувати їх, формувати гіпотези;

- самостійна робота: робота з навчально-методичною, науковою, допоміжною вітчизняною та зарубіжною літературою з питань, що розглядаються, уміння отримувати інформацію з різноманітних джерел (традиційних; спеціальних періодичних видань, ЗМІ, Internet тощо).

Тестове опитування може проводитись за одним або кількома змістовими модулями. В останньому випадку бали, які нараховуються Здобувачу за відповіді на тестові питання, поділяються між змістовими модулями.

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи. Позитивна оцінка поточної успішності Здобувачів за відсутності пропущених та невідпрацьованих практичних занять та позитивні оцінки за індивідуальну роботу є підставою для допуску до підсумкової форми контролю. Бали за аудиторну роботу відпрацьовуються у разі пропусків.

Підсумковий контроль здійснюється під час проведення екзаменаційної сесії. Під час семестрового контролю враховуються результати здачі усіх видів навчальної роботи згідно зі структурою кредитів.

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота					ІЗ	Іспит	Сума
М1			М2				
ЗМ1	ЗМ2	ЗМ3	ЗМ4	ЗМ5			
10	10	10	10	10	30	20	100

Шкала оцінювання індивідуальної роботи

Оцінка за національною шкалою	Кількість балів	Критерії
відмінно	30	відмінне виконання (розкриття теми, посилання та цитування сучасних наукових джерел (не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	25	відмінне виконання з незначною кількістю помилок виконання (розкриття теми, посилання та цитування сучасних наукових джерел (більшість з яких не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
добре	20	виконання вище середнього рівня з кількома помилками (розкриття теми в межах об'єкту та завдань роботи, посилання та цитування сучасних наукових джерел (серед яких є такі, що не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	15	виконання з певною кількістю помилок (розкриття теми в межах об'єкту та завдань роботи, наявність посилань та цитувань наукових джерел, дотримання норм доброчесності)
задовільно	12	виконання роботи задовольняє мінімальним критеріям помилок (розкриття теми в основному в межах об'єкту роботи, наявність концептуального апарату роботи, присутність не менше 5 посилань та цитувань наукових джерел, дотримання норм доброчесності)

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Умови допуску до підсумкового контролю

Здобувачу, який має підсумкову оцінку за дисципліну від 35 до 59 балів, призначається додаткова сесія. В цьому разі він повинен виконати додаткові завдання, визначені викладачем.

Здобувач, який не виконав вимог робочої програми по змістових модулях, не допускається до складання підсумкового контролю. В цьому разі він повинен виконати визначене викладачем додаткове завдання по змісту відповідних змістових модулів в період між основною та додатковою сесіями.

Здобувач має право на опротестування результатів контролю (апеляцію). Правила подання та розгляду апеляції визначені внутрішніми документами КНУБА, які розміщені на сайті КНУБА та зміст яких доводиться Здобувачам до початку вивчення дисципліни.

ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Порівняльна характеристика наукової та практичної діяльності.
2. Історія виникнення та становлення теорії держави і права .
3. Предмет теорії держави і права: різноманітність поглядів та єдність сутності.
4. Функціональне призначення теорії держави і права.
5. Теорії держави і права в системі наук.
6. Співвідношення категорій об'єкт та предмет юридичної науки.
7. Поняття методології юридичної науки та її значення.
8. Принципи наукового пізнання.
9. Класифікація методів дослідження держави і права.
10. Поняття, необхідність та різновиди типології держави.
11. Поняття та підходи до визначення сутності держави.
12. Поняття держави: різноманітність існуючих визначень та єдність сутності.
13. Держава та громадянське суспільства.
14. Соціальна правова держава.
15. Громадська думка та право.
16. Держава та право: проблеми співвідношення.
17. Держава та особа: проблеми взаємодії.
18. Поняття та структура суспільства. Забезпечення порядку в суспільстві.
19. Влада: поняття, ознаки, різновиди.
20. Влада соціально однорідного суспільства.
21. Особливості влади соціально неоднорідного суспільства
22. Людина, особа, громадянин: співвідношення понять.
23. Правовий статус: поняття і структура.
24. Правовий статус особи і громадянина.
25. Права людини: поняття та структура.
26. Об'єктивне та суб'єктивне право.

27. Поняття юридичного обов'язку.
28. Проблема класифікації прав.
29. Гарантії прав та свобод людини і громадянина.
30. Типи праворозуміння.
31. Основні школи права.
32. Етапи розвитку вітчизняного праворозуміння упродовж ХХ ст.
33. Право та комунікація.
34. Право як цінність.
35. Право та закон.
36. Поняття та ознаки юридичної практики.
37. Структура юридичної практики.
38. Види юридичної практики.
39. Функції юридичної практики.
40. Шлях вдосконалення юридичної практики в Україні.
41. Поняття та види правових стимулів.
42. Правові обмеження.
43. Поняття, ознаки та функції правових пілг.
44. Поняття, ознаки та функції правових заохочень.
45. Роль економіки в генезі права.
46. Види та риси соціально-економічних систем.
47. Поняття та суб'єкти політичної системи.
48. Теорії політичних систем.
49. Структура та функції політичної системи суспільства.
50. Держава і право в політичній системі суспільства.
51. Проаналізуйте науку як соціальний інститут.
52. Охарактеризуйте систему наукових знань.
53. Проаналізуйте наукову діяльність.
54. Види наукової діяльності.
55. З'ясуйте суб'єкти наукової діяльності.
56. Права й обов'язки суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності.
57. Проаналізуйте правове регулювання наукової і науково-технічної діяльності в Україні.
58. З'ясуйте особливості організації наукової діяльності в Україні та закордоном.
59. Охарактеризуйте організацію наукової діяльності.
60. Порівняйте систему наукових ступенів і звань в Україні та закордоном.
61. Що ви розумієте під науковими дослідженнями?
62. Як класифікують наукові дослідження?
63. З'ясуйте, що таке фундаментальні та прикладні дослідження.
64. Які види фінансування наукових досліджень ви знаєте?
65. Що ви розумієте під категорійним апаратом наукових досліджень?
66. Охарактеризуйте мету наукового дослідження.
67. Що слід розуміти під науковою проблемою? Наведіть приклади.
68. Опишіть основні етапи дослідження.
69. Як ви уявляєте презентацію вашого дослідження?
70. Охарактеризуйте наукову інформацію та способи її пошуку.
71. Яку роль відіграє пошук інформації у процесі наукової роботи. Подайте загальну характеристику пошуку інформації.
72. З'ясуйте джерела пошуку інформації. Наведіть їхню класифікацію.
73. Проаналізуйте джерела первинної та вторинної інформації.
74. Охарактеризуйте електронні засоби пошуку інформації.
75. Визначте методологію теоретичних досліджень.
76. Проаналізуйте ефективність наукових досліджень.
77. Охарактеризуйте магістерську роботу як кваліфікаційне дослідження.
78. З'ясуйте завдання магістерської роботи.
79. Проаналізуйте процедуру підготовки і захисту магістерської роботи.

80. З'ясуйте поняття, функції та основні види наукової публікації.
81. Що таке наукова монографія?
82. Охарактеризуйте наукову статтю та її структурні елементи.
83. Проаналізуйте тези наукової доповіді та правила їхнього написання.
84. Розкрийте зміст поняття методологічна культура вченого.
85. Як співвідносяться методологічна культура і загальна інтелектуальна культура особистості.
86. Проаналізуйте роль і значення наукової та методологічної культури дослідника для розвитку науки.
87. З'ясуйте, у чому суть інноваційної спрямованості сучасних наукових досліджень.
88. Розкрийте зміст поняття наукове співтовариство і в чому виявляється специфіка його функціонування, з'ясуйте основні типи наукової комунікації.
89. У чому полягає складність упровадження академічної чесності у вітчизняну наукову практику.
90. Виділіть основні, на вашу думку, шляхи оптимізації науководослідницької діяльності та засоби підвищення її ефективності та конкурентоспроможності.

Методичне забезпечення

Підручники

Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник. 2-е видання, перероблене і доповнене. Автори підручника: О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко, А.П. Засць, В.С. Журавський, О.Л. Колпипенко, С.В. Бобровник, Н.М. Пархоменко, Т.І. Тарахонич, Ю.Л. Власов. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Добронравова І.С. Філософія та методологія науки : підруч. для вищих навч. закладів / Ірина Добронравова, Лідія Сидоренко. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 223 с.

Навчальні посібники

Актуальні проблеми теорії держави та права : [навчальний посібник] / [Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є.О. Гіди. - К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2010. - 322 с.

Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] : навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 142 с.

Машков А. Проблеми теорії держави і права: співвідношення та межі. – Київ: К.І.С., 2011. – 344 с.

Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / Д.В. Чернілевський та ін. ; за ред. Д.В. Чернілевського. – Вид. 3-тє, перероб. – Вінниця, 2012.

Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). – К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. – 607 с.

Різун В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві: навч. посіб. / В. Різун, Т. Скотникова. – К., 2008.

Середа Г.П., Стеценко С.Г. Проблеми теорії держави і права: Навчальний посібник у визначеннях та схемах. – К.: КНТ, 2009. – 184 с.

Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

Курси лекцій

Машков А. Проблеми теорії держави і права. Основи: Курс лекцій – К.: К.І.С., 2008. – 470 с.

Нормативно-правові акти

Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

Додаткові джерела

Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Вища освіта України. 2004. – № 1. – С. 5–9.

Бондар В. Проблеми теоретичної компетентності та методологічної культури дослідників у галузі педагогічних наук / В. Бондар // Вища освіта України. – 2016. – № 3. – С. 18–23.

Броннікова Л.В. Специфіка науки і наукової комунікації в суспільстві початку ХХІ ст. / Л.В. Броннікова // Вісник Національного авіаційного університету: зб. наук. праць. Серія: Філософія. Культурологія. – К., 2012. – С. 31–34. – № 2 (16).

Грига В.Ю. Оцінка стану наукових кадрів України: віковий аспект / В.Ю. Грига, О.С. Вашуленко // Наука та наукознавство. – 2013. – № 1. – С. 38–46.

Гут Д. Болонський процес: вплив реформи вищої освіти на структуру та організацію докторантури в Німеччині / Д. Гут // Вища школа. – 2007. – № 3. – С. 85–94.

Ельбрехт О. Формування наукової культури у майбутніх керівників галузі освіти у процесі магістерської підготовки / О. Ельбрехт // Молодь і ринок. – 2013. – № 3. – С. 29–33.

Зелінська Н.В. Нова модель наукової комунікації і дискурс / Н.В. Зелінська // Стиль і текст: наукове видання. – К., 2003. – Вип. 4. – С. 19–27.

Клочков І.В. Наукова культура як світоглядно-антропологічний ідеал природничих наук у дослідженнях українських учених другої половини ХХ століття / І.В. Клочков // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць / гол. ред. В.В. Лях. – К., 2003. – Вип. 34. – С. 129–138.

Кравцов В. Теоретичні засади визначення сутності методологічної культури вчителя / В. Кравцов // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 39–41.

Кравчук М.В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): Навчальний посібник .-2-ге вид., змін. й доп. - К.: Професіонал, 2004. – 400 с.

Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / О.В. Крушельницька. – К., 2009.

Лобанова Л. Архітектура наукових ступенів: міжнародна практика і вітчизняна традиція // Вісник НАН України. 2009. – № 1. – С. 42–55.

Меньшов О. Про засади академічної чесності / О. Меньшов // Київський університет. – К., 2015. – Квіт. (№ 4/5). – С. 3.

Методологія та організація наукових досліджень / за ред. А.Є. Конверського. – К., 2010.

Навчання в Німеччині: Інформаційний центр DAAD у Києві. – 2-ге вид. – К., 2012.

Наукова діяльність в Україні за результатами моніторингових досліджень / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда // НТІ-2015. – № 1. – С. 3–9.

Находкін М.Г. Тим, хто торує свій шлях в науку / М.Г. Находкін, А.Г. Науковець, С.М. Рябченко. – К., 2008.

Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. – К., 2010.

Пілюшенко В.Л. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення / В.Л. Пілюшенко, І.В. Шкрабак, Е.І. Славенко. – К., 2004.

Руденко О.В. Погляд на науку як соціокультурний феномен / О.В. Руденко // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. – К., 2003. – Вип. 49. – С. 21–24.

Сисоєва С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посіб. / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук. – Рівне, 2012.

Сурмін Ю. Майстерня вченого: підруч. для науковця / Ю. Сурмін. – К., 2006. – С. 120–207.

Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. – 3-є вид. / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – К., 2003.

Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: (метод. поради). – 3-є вид., випр. і доп. / авт.-упоряд. Л.А. Пономарєнко. – К., 2007.

Ярошенко Т. Наукова комунікація в цифрову епоху: з точки зору дослідників, видавців, бібліотекарів / Т. Ярошенко, Т. Борисова // Вісник Книжкової палати: наук.-практ. журн. – К., 2015. – № 4 (225). – С. 44–49.

Інформаційні ресурси

Освітній сайт Київського національного університету будівництва і архітектури. Сторінка кафедри політичних наук і права. Дисципліна “Актуальні питання теорії права та методологія наукових досліджень”. URL: <http://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=4337>.

Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.kiev.ua/>

Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>

Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://www.mlsp.gov.ua>

Офіційний сайт Міжнародної організації праці. URL: [http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm](http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm)

Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>

Комп’ютерна правова система ЛІГА: ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/>.